

Építészeti látásmód

építészek és laikusok látásmódjának különbségei

Bevezetés

Bármilyen szakmát sajátítsunk el, amint kitanultuk a mesterséget, többiekétől különböző tudásunk által, egyéni szemléletünkre újabb szűrő, ha tetszik, szemüveg kerül, a továbbiakban másképp fogjuk látni a világot. Minél bonyolultabb egy szakma, annál több területre gyakorol hatást gondolkodásunkban. Minél gyakrabban találkozunk „termékeivel” a hétköznapi életben, annál nehezebb függetlenedni az elsajátított látásmódtól, egy idő után kevésbé vagyunk tudatában egyéni szemléletünknek, ami megnehezítheti a kommunikációt a szakmán kívüliekkel.

A fentieket az építészetre vonatkoztatva különösen fontos lenne, hogy az építészek tudatában legyenek szakmájukból következő egyéni látásmódjuknak, mivel az építés a legritkább esetben magánügy, így a megfelelő kommunikáció alapkövetelmény. Az építészeti szemléletre reflektáló *Environment and Behaviour – Adults Adolescents and Architects: Differences in perceptions of the Urban Environment* (Paul J. J. Pennartz and Marja G. Elsinga) c. cikk⁵ rövid összefoglalásával, a levonható következtetések megfogalmazásával az építészek és laikusok látásmódbeli különbségeit próbálom feltárni, e különbségek tudatosításának, a tudatosításon keresztül az építészek kommunikációjának fejlesztése érdekében.

***Az Az Environment and Behaviour – Adults Adolescents and Architects: Differences in perceptions of the Urban Environment* (Paul J. J. Pennartz and Marja G. Elsinga) c. cikk bemutatása, elemzése**

A tanulmány elméleti hátterének felállítását követően a szerzők három csoportot választottak ki a vizsgálatra: fiatalokat (serdülőket) és felnőtteket – életkor alapú csoportosításként, ill. felnőtteket és építészeket – előképzettség szerinti különbségek vizsgálatára.

Az előzmények alapos vizsgálata után Arnhem (Hollandia) városában végezték el a kutatást. Az épületeket, városi tereket, melyekről a képek a vizsgálathoz készültek, a lakosság megkérdezése alapján választották ki. A válaszadóknak különösen kellemes, kellemetlen, szép ill. csúnya helyeket kellett megnevezniük, jellemzően a belvárosban vagy saját közvetlen környezetükben. A legtöbbször említett épületekről, helyszínekről 4 x 24 kép került bemutatásra, különböző hangsúlyok szerint csoportosítva:

A: belvárosi képek, többségében bevásárló és pihenési funkciókkal (kellemes / kellemetlen)

B: kizárólag lakóövezetekben készült képek (kellemes / kellemetlen)

C: belvárosi szituációk, sok műemlék épülettel (szép / csúnya)

D: az előző csoportban szereplő szituációk, növényekkel, vízfelületekkel (szép / csúnya)

A fiatalok, felnőttek és építészek vizsgált csoportjainak tagjai sorrendbe állították a képeket, majd a 6. és 6. utolsó képről interjúk során indoklást is adtak. Az eredmények értékelésére a kutatók analitikus módszert választottak. Első lépésként többször előforduló kifejezéseket kerestek a szövegekben, a hasonlóak összevonásával „címkéket” hoztak létre. Második lépésként a vizsgálathoz még túlságosan heterogén címkékből 3 „szempont-csoportot” hoztak létre tartalmuk alapján. Emellett egy „szótár” is készült, ami az eredeti interjúk szövegeiből vett kifejezésekkel magyarázza a különböző pozitívként vagy negatívként értelmezett címkéket.

1 - J. J. Pennartz, Paul, G. Elsinga, Marja: *Adults Adolescents and Architects: Differences in perceptions of the Urban Environment - Environment and Behaviour*, (Sage Publications) 1990/22, 675 (<http://eab.sagepub.com/cgi/content/abstract/22/5/675>)

A: különböző fizikai elemek jelenlétére vagy hiányára vonatkozó megjegyzések, a térre, annak minőségére való hivatkozások nélkül

- A1 – természeti elemek
- A2 – mesterséges elemek
- A3 – színek és fény
- A4 – „józsánság” színek és fények vonatkozásában
- A5 – élénkség, forgalmasság (business)
- A6 – csendesség

B: a tér minőségére (vizualításra) vonatkozó megjegyzések, referenciák említése nélkül

- B1 – méret és lépték
- B2 – vizuális nyitottság
- B3 – téri összefüggések
- B4 – vizuális változatosság
- B5 – téri meghatározottság
- B6 – világosság, tisztaság, érthetőség
- B7 – transzparencia és fény
- B8 – észrevehetőség, feltűnőség
- B9 – környezethez való viszony
- B10 – városi jellegzetesség

C: pszichológiai és szociális helyzetekre, eseményekre, érzelmekre, hangulatokra (jelentésre) vonatkozó megjegyzések, melyeket a kép valamely eleme hívott elő.

- C1 – nem szorít az idő
- C2 – szabadság hatékonyság viszonylatában
- C3 – szabadság autoritás viszonylatában
- C4 – szabadság közlekedés viszonylatában
- C5 – a környezet figyelembe vétele
- C6 – fejlődés, modernitás
- C7 – kollektív múlt
- C8 – gondosság, alaposág, szaktudás
- C9 – aktivitás
- C10 – spontaneitás, tervezetlen karakter
- C11 – lehetőség szabadidő-töltésre
- C12 – kommunikáció, találkozási lehetőség másokkal
- C13 – látogatók gondolkodásmódja
- C14 – funkcionalitás és kényelem
- C15 – ismerősség
- C16 – kényelem időjárási viszonyok tekintetében

A csoportosított szempontok közül a összességében a leggyakrabban előfordulók:

- A1 – természeti elemek
- C11 – lehetőség szabadidő-töltésre
- B4 – vizuális változatosság
- C8 – gondosság, alaposág, szaktudás
- A3 – színek és fény
- A5 – élénkség, forgalmasság (business)
- C9 – aktivitás
- B9 – környezethez való viszony

Az alábbi ábra a leggyakrabban előforduló szempontokat mutatja be az egyes csoportok esetében, a fiatalok csoportjából kiindulva, a preferenciák változásainak jelölésével:

Fiatalok

- A1 – természeti elemek
- A3 – színek és fény
- A5 – élénkség, forgalmasság (business)
- C11 – lehetőség szabadidő-töltésre
- B4 – vizuális változatosság
- C8 – gondosság, alaposság, szaktudás
- B9 – környezethez való viszony
- C12 – kommunikáció, találkozási lehetőség másokkal.

Építészek

- B1 – méret és lépték új
- B4 – vizuális változatosság (+3)
- C8 – gondosság, alaposság, szaktudás (+3)
- A1 – természeti elemek (-4)
- C11 – lehetőség szabadidő-töltésre (-1)
- C9 – aktivitás új
- B9 – környezethez való viszony (0)
- B3 – téri összefüggések új

Kimaradt:

- A3 – színek és fény
- A5 – élénkség, forgalmasság (business)
- C12 – kommunikáció, találkozási lehetőség másokkal.

Felnőttek

- A1 – természeti elemek (0)
- C11 – lehetőség szabadidő-töltésre (+2)
- B4 – vizuális változatosság (+2)
- C8 – gondosság, alaposság, szaktudás (+2)
- C9 – aktivitás új
- A3 – színek és fény (-4)
- A5 – élénkség, forgalmasság (business) (-4)
- C1 – nem szorít az idő új

Kimaradt:

- C12 – kommunikáció, találkozási lehetőség másokkal.
- B9 – környezethez való viszony

A szerzők röviden elemzik a sorrendek eredményeit, melyek egyrészt megerősítik az előkészítés során tárgyalt korábbi kutatások eredményeit, de új összefüggések, következtetések is levonhatók belőlük.

Szembevetendő, hogy a természeti elemek (A1) felnőtteknél és fiataloknál első helyen, míg az építészeknél csak 4. helyen szerepelnek. Ezt a hátrább sorolódást korábbi kutatásában Kaplan² is kimutatta.

A fiatalok 3 fizikai (A) csoportba tartozó szempontot említenek leggyakrabban. A fiatalok három leggyakrabban említett szempontja Silbereisen és Noack konklúzióját³ erősíti meg – miszerint a fizikai környezet érzékelése a kor előrehaladtával tompul (ahogy egyre több érzékelést befolyásoló, tanult „szűrő” alakítja szemléletünket).

A tény, hogy a „kommunikáció, találkozási lehetőségek” szempont csak a fiataloknál jelent meg a 8 leggyakrabban használt szempont között az affordancia-alapú érzékelés feltételezését erősíti meg: Környezet-érzékelésüket befolyásolja, hogy mennyire találjuk alkalmasnak a tereket találkozásokra, ez a szempont serdülő korban kiemelten fontos számunkra.

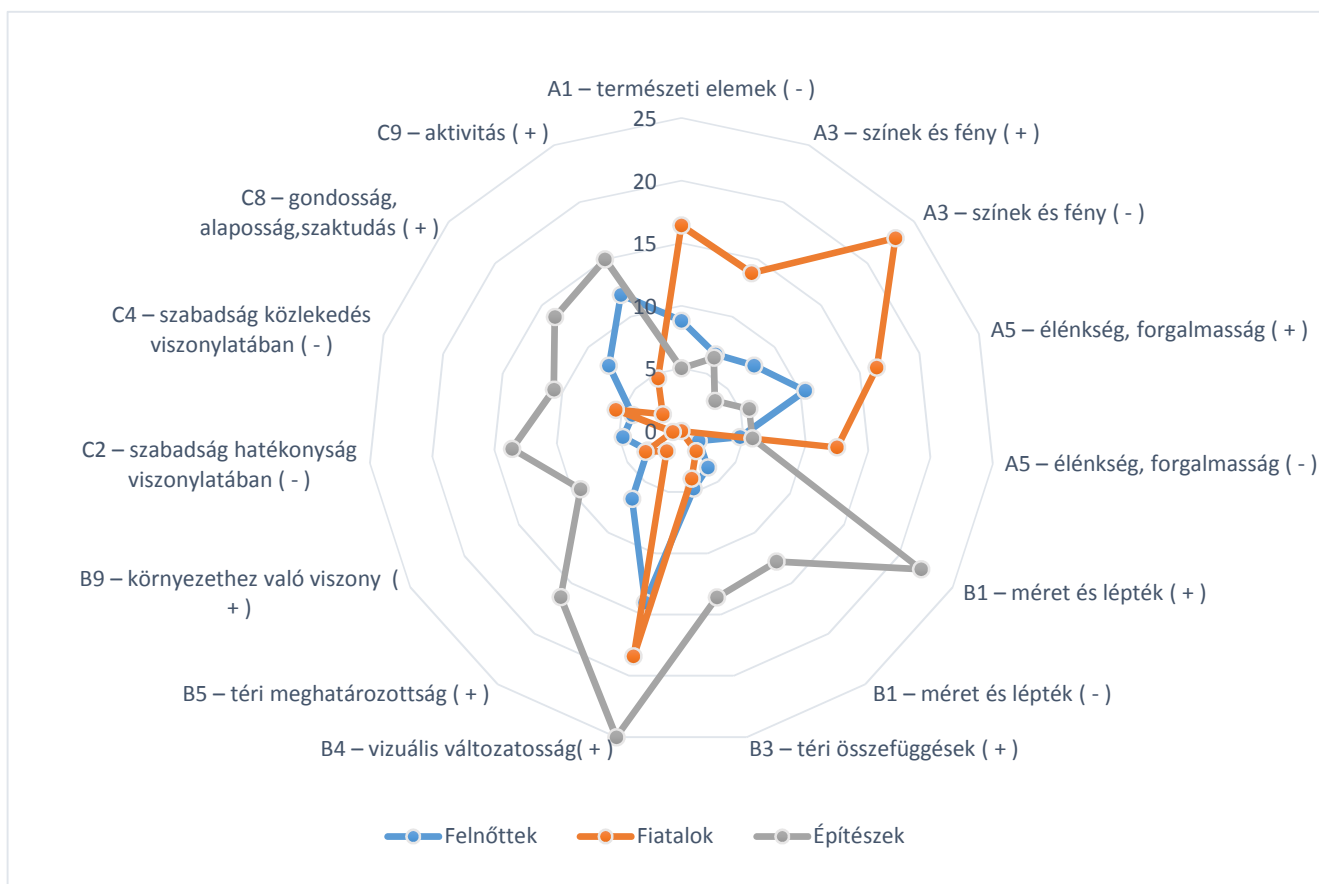
Az építészek számára két tételre vonatkozó szempont volt a legfontosabb, amiket a laikusok csoportja egyáltalán nem említ. Ez egyrészt Kaplan korábbi kutatásának eredményét támasztja alá: a koherencia a tervezők számára tűnik fontosnak, másrészt arra hívhatja fel figyelmünket, hogy az építész-csoport látásmódja jelentősen különbözik a laikusok csoportjaitól.

2 – R. Kaplan & J. F. Talbot: Ethnicity and preference for natural settings: A review of recent findings – Landscape and Urban Planning, 1988

3 – R. Silbereisen & P. Noack: Adolescence and environment. In D. Canter, M. Kramen, & D. Stea (Eds.), Environmental policy, assesment and communication – Avebury, England: Aldershot, 1977

Az alábbi táblázat azt mutatja, hány százalékban említették az interjúalanyok az adott „érvet”.

Szempont	Felnőttek	Fiatalok	Építészek
A1 – természeti elemek (-)	8.8	16.4	5.0
A3 – színek és fény (+)	6.7	13.8	6.4
A3 – színek és fény (-)	7.8	23.0	3.6
A5 – élénkség, forgalmasság (+)	10.4	16.4	5.7
A5 – élénkség, forgalmasság (-)	4.7	12.5	5.7
B1 – méret és lépték (+)	1.6	0.0	22.1
B1 – méret és lépték (-)	3.6	2.0	12.9
B3 – téri összefüggések (+)	4.7	3.9	13.6
B4 – vizuális változatosság(+)	14.0	18.4	25.0
B5 – téri meghatározottság (+)	6.7	2.0	16.4
B9 – környezethez való viszony (+)	3.1	3.3	9.3
C2 – szabadság hatékonyság viszonylatában (-)	4.7	0.7	13.6
C4 – szabadság közlekedés viszonylatában (-)	4.1	5.3	10.7
C8 – gondosság, alaposág, szaktudás (+)	7.8	2.0	13.6
C9 – aktivitás (+)	11.9	4.6	15.0

A szerzők a fenti táblázat tükrében említésre érdemesnek tartják, hogy a fiatalok főleg fizikai (A) érveket, míg az építészek téri (B) ill. szociális, pszichológiai (C) szempontokat tartottak fontosnak.

A bemutatott képek leírása során megmutatkozott, hogy az építészek csoportja többféle kifejezéssel élt, mint a másik két csoport, ugyanakkor a felnőttek és fiatalok közül ebben a tekintetben utóbbiak mutattak jobb eredményt.

A fiatalok és idősebbek környezet-érzékelésével kapcsolatban (pl. a fényre és színekre a kiskorú gyerekek a legérzékenyebbek, a fiatalok még közelebb vannak ehhez a korhoz; kedvelik az összegyűlésre, találkozásokra alkalmas tereket).

A felnőttek használták a legkevesebb térére vonatkozó (B) szempontot, de a különbség a fiatalokhoz képest nem jelentős.

A szociális, pszichológiai jellegű (C) szempontokat hasonló gyakorisággal említi mindhárom csoport, bár összességében a felnőtt csoport számára tűnnek a legfontosabbnak.

A kutatás egyik legfontosabb értéke az építészeti szemlélet vizsgálata szempontjából, hogy a használt kifejezések csoportosítása által kategóriákat hoz létre, melyek által a látásmód különbségei mérhetővé válnak. Az eredmények lehetőséget adnak arra is, hogy fiatalok – felnőttek és építészek látásmódjának különbségei tükrében alap-téziseket fogalmazzunk meg az építészeti szemlélettel kapcsolatban.

Következtetések

Méret és lépték – téri összefüggések

Az építészeket képzésük elejétől arra tanítják, hogy téri kompozícióként értelmezzék kezdetben egyszerű geometriai elemek, később épületek, terek egymáshoz való elhelyezkedését, viszonyát. Méret, lépték, funkció, téri összefüggések, koherencia fogalmi egyértelműen az építészeti képzés során telnek meg tartalommal – az építészek által használt kifejezéseknek gyűjteményével is találkozhatunk (pl.: a "150 Weird Words That Only Architects Use" c. cikkben ⁴) Laikusok nem is igen használják, értik ezeket a szavakat – ez elég markánsan ki is rajzolódik az eredményekből. Építészek és laikusok kommunikációját segítheti ennek tudatosítása, figyelembe vétele, ill. olyan térkompozíciós alapelvek felsőoktatást megelőző oktatásokba való integrálására vonatkozó törekvések, mint pl. Cseh András „Pre-architektúra” ⁵ c. munkája.

Vizuális változatosság – színek és fény

A vizuális környezet, vizuális diverzitásra való érzékenység az építészeknél van jelen leginkább, a fiataloknak valamivel fontosabb, mint a felnőtteknek – számomra ez a vizuális képesséssel függ össze, ami az építészeti képzésnek része, az általánosnak sajnos csak nagyon kevésbé, a vizualitásra érzékenyek egy része pedig építészeti vagy egyéb vizualitáshoz kapcsolódó pályát választ.

Színek és fény kapcsán a kutatásban az építészeknél pozitívumként inkább a színek és fény „józan” használata mutatkozott pozitívumként, a sokféle színt – ellentétben a laikusok mindkét csoportjával – negatívumként élik meg. Óvodák tervezésénél szerepet játszik, hogy kisebb korban színek és fény különösen nagy jelentőséggel bírnak, más területen abszolút dominánsak a vizuális képzés szempontjai. A kevés, tudatosan alkalmazott szín a megteremtteni kívánt téri rendet hivatottak őrizni, a kompozíció részének tekintve a térben tervezetlenül elhelyezett tárgyakat, színes ruhában megjelenő (nem az épülethez öltözött) embereket is.

Gondosság, alaposág, szaktudás

A hatékonyság, gondoskodás, szaktudás, felelősség már úgy tűnik elsősorban a felnőtté válás során válnak fontossá. Épített környezet tekintetében ezekre is érzékenyebbek az építészek, de a felnőttekkel ezeken a pontokon könnyebben működhet a kommunikáció.

Természet

Az építészek úgy tűnik, mintha automatikusan elsősorban az épített elemeket figyelnék környezetükből, a „zavaró” természeti és egyéb elemeket az agy akkor is szűri, ha nem szakmai látogatás kapcsán szemlélik környezetüket – egyszerűen erre terelődik a figyelmük. A természeti elemek inkább az épített kompozíció részeként válnak újból fontossá.

Mivel az épített környezet folyamatosan körülvesz, az építészeti talán egyike azon szakmáknak, melyektől a legnehezebb elszakadni a hétköznapokban. Talán épp emiatt lehet érdemes építészek számára keresni a – mindkét laikus csoporttal ellentétben csak 4. helyre sorolt – természeti környezetet, mint az egyetlen szakmától valamelyest független helyet, ami alkalmat ad a feltöltődésre. Ehhez kapcsolnám Cságoly Ferenc meglátását, ami szerint az épített környezet véges számú eleme csak rengeteg tanulás, munka árán illeszthető össze harmonikusan, míg a természet végtelen számú eleme mind harmóniában van egymással.

4 - Rory Stott. "150 Weird Words That Only Architects Use" 19 Oct 2015. ArchDaily. Accessed 3 Jan 2016.
<http://www.archdaily.com/775615/150-weird-words-that-only-architects-use/>

5 – Cseh András: Pre Architektúra: Tudatosított találkozás az épített környezettel – DLA értekezés, 2015

Lehetőség szabadidő-töltésre

A pihenésre vonatkozó affordanciák a kutatás eredménye alapján a felnőtt korra fontosabbá válnak, ill. nincs fontosabb szempont, ami megelőzze ezeket, ahogy a fiatalok és az építészek csoportjánál.

Élénkség, forgalmasság, aktivitás

A forgalom kezelése szintén a szakma elsajátításának része, érzékenységük miatt a fiataloknak ez fontosabb, mint a felnőtteknek. Az építészeti képzésnek része az érzékenység fejlesztése, ami egyfelől tekinthető annak megőrzésére irányuló törekvésnek, ami gyermekkorban minden emberben természeténél fogva megvan, másrészt tanult tudás által történő tovább-fejlesztésnek is, szociális, ökológiai, társadalmi folyamatok megismerése által.

Környezethez való viszony

A környezettel való kapcsolat fogalmát a kutatás alapján mindenki tudja értelmezni, azonban egy következő szinten az építészeti képzés során válik igazán fontossá. Golda János, Fejérdy Péter, Czigány Tamás és más építészek is megfogalmazták saját szemléletükkel kapcsolatos véleményükben, hogy az építészet sok egyéb mellett legfőképpen általános tudást jelent az Egészről, ami alatt érthetünk épületet, városi környezetet, de a világot és annak működését is.

Források:

- 1 - J. J. Pennartz, Paul, G. Elsinga, Marja: Adults Adolescents and Architects: Differences in preceptions of the Urban Environment - *Environment and Behaviour*, (Sage Publications) 1990/22, 675 (<http://eab.sagepub.com/cgi/content/abstract/22/5/675>)

cikken belüli hivatkozások:

- 2 – R. Kaplan & J. F. Talbot: Ethnicity and preference for natural settings: A review of recent findings – *Landscape and Urban Planning*, 1988
- 3 – R. Silbereisen & P. Noack: Adolescence and environment. In D. Canter, M. Kramen, & D. Stea (Eds.), *Environmental policy, assesment and communication – Avebury, England: Aldershot*, 1977
- 4 – Stott, Rory: 150 Weird Words That Only Architects Use, *ArchDaily*. 2016. <http://www.archdaily.com/775615/150-weird-words-that-only-architects-use/> Utolsó hozzáférés: 2016.06.03.
- 5 – Cseh András: Pre Architektura: Tudatosított találkozás az épített környezettel, DLA értekezés, (MOME) 2015